

sit fieri non posse quin talis amor Dei, et quidquid ex illo fit, non sit per se honestum, ac proinde sit etiam magna perfectio ipsius diligentis, nihilominus hæc ipsa perfectio non est directe amata per talem amorem, sed quasi reflexe, saltem virtualiter, quatenus qui directe amat aliquod bonum, necessario amat ipsum amorem, ideoque hoc non impedit, quominus Deus ipse per talem amorem directe propter se diligatur. Instabit forte aliquis, quia si ille amor non esset honestus, non ita amaretur Deus; ergo non magis diligitur Deus quam honestas talis amoris. Hæc vero objectio etiam fieri potest contra amorem charitatis, est autem parvi momenti, quia conditionalis illa est ex hypothesi impossibili, quæ destruit objecti diligibilitatem; nam si amor super omnia Dei non esset essentialiter honestus, nec Deus esset ita diligibilis secundum rectam rationem, et ideo conditionalis illa nihil obstat quominus talis amor Dei sit super omnia, quia potius hinc habet quod sit honestissimus, et quod hæc perfectio ab ipso inseparabilis sit.

24. *Ad secundam rationem in num. 3.* — Ad secundam rationem, quæ est Scoti, respondetur negando consequentiam quæ ex parte objecti fiebat, a Deo cognito ut auctore naturæ, ad Deum cognitum ut auctorem gratiæ. Quæ illatio, si esset alicujus momenti, potius probaret dilectionem charitatis non esse in sua specie vel substantia supernaturalem, quam quod dilectio Dei, ut auctoris naturæ, supernaturalis sit, et ad hoc inducitur argumentum illud ab Scoto, ut libro sequenti videbimus, ad quem locum hæc difficultas magis spectat. Defectus autem illationis est, quia quando Deus proponitur amandus ut auctor et finis supernaturalis, non proponitur sub ratione excellentioris boni ejusdem ordinis, sed sub ratione boni alterius ordinis, et principium a quo, ut sic spectato, natura non pendet, neque cum illo habet necessariam connexionem aut communicationem talis ordinis, et ideo natura per se est insufficientis ad Deum sub tali ratione propositum amandum, præsertim propter se et super omnia. Quod a posteriori declaratur, quia amor Dei sub tali ratione includit propositum servandi omnia præcepta supernaturalia, quod est omnino supra vires naturæ, ut postea latius dicemus. Atque ita cognitio Dei per fidem, vel per rationem naturalem, multum confert ad distinctionem harum dilectionum, non tam propter diversum modum cognoscendi evidentem vel obscurum, sed propter diversam rationem objecti, quam fides

credit, et ratio non potest attingere. Et ob eandem rationem, quamvis bonitas vel perfectio Dei, quomodocumque apprehensa et ad Deum comparata, ipsi connaturalis sit, nihilominus, comparata ad nostram voluntatem, sub una ratione pertinente ad auctorem gratiæ, est bonum illi supernaturale; sub alia vero pertinente ad auctorem naturæ, est bonum in suo genere nobis connaturale, quia licet infinite excedat nostram naturam, hæc nihilominus habet quamdam intrinsecam necessitudinem cum illo, quia est quædam participatio illius, et ab illo essentialiter pendet, et ad illum tanquam ad ultimum finem naturaliter propendet, quæ conjunctio est sufficiens fundamentum ad naturalem amorem, nam servatur sufficiens proportio inter objectum et potentiam, ut satis declaratum est.

25. *Ad tertiam in num. 4.* — Ad tertiam rationem, in qua iterum infertur illud inconueniens de dispositione ad gratiam et remissionem peccati, iterum etiam negatur consequentia. Nam quoad eam partem de remissione peccati, imprimis non habet locum in Angelis, in quibus nulla fuit unquam peccatorum remissio. Neque etiam habet locum in homine innocente, sive in natura integra, sive in puris naturalibus, quia licet diligeret Deum super omnia, non se disponderet ad remissionem peccati, cum supponatur illud non habere. Quid autem de homine lapsa respondendum sit, capite sequenti dicam. De dispositione autem ad gratiam facile reddi potest ratio, cur illatio non valeat, quia gratia est supernaturalis forma, hæc autem dilectio est actio aut qualitas naturalis, atque ita est inferioris ordinis; dispositio autem ad formam debet esse ejusdem rationis cum forma, et ideo illa dilectio nullo modo est dispositio proportionata ad gratiam. Et declaratur amplius, quia illa dilectio sistit in Deo ut fine naturali, et radicatur in naturali essentia animæ media voluntate; at gratia est quasi nova natura seu forma altiori modo participans divinam naturam, et ipsa est radix altioris amoris media altiori virtute, quæ est charitas, ideoque amor ille naturalis nullo modo est dispositio ad hujusmodi formam. Alia vero difficultas de homine lapsa in sequenti capite tractabitur.

CAPUT XXXII.

UTRUM IN STATU NATURÆ LAPSE POSSIT HOMO DILIGERE DEUM, UT AUCTOREM NATURÆ, SUPER OMNIA, SOLIS LIBERI ARBITRII VIRIBUS, ABSQUE SPECIALI AUXILIO GRATIÆ, ET SENTENTIA AFFIRMANS REFERTUR ET FUNDATUR.

1. *Arguitur pro affirmante parte.* — Hoc est præcipuum punctum hujus controversiæ de dilectione Dei naturali, ratioque dubitandi oritur ex dictis: nam in homine lapsa libero arbitrio est sufficiens principium physicum talis actus, et aliunde potest ad illum sufficienter excitari per media naturalia aliquo tempore, et occasione, in qua non occurrant impedimenta, quæ illum actum reddant impossibilem ipsi voluntati; ergo simpliciter potest per voluntatem liberam effici sine speciali auxilio. Diximus enim tantum duobus modis posse aliquem actum esse impossibilem libero arbitrio sine auxilio gratiæ, scilicet physice, propter defectum propriæ virtutis per se ac physice efficientis: vel moraliter, propter magnam difficultatem ortam ex tentationibus et impedimentis occurrentibus: ergo si utraque impotentia cessat in actu dilectionis, nullo modo erit impossibilis, ac subinde absolute fieri poterit viribus naturæ. Jam ergo probatur antecedens, cujus prior pars nota etiam est ex dictis, quia ille actus dilectionis in se spectatus naturalis est, et ideo ad illum efficiendum non deest virtus physica in humana voluntate; unde illam habuit in statu innocentis; ergo eandem retinet in statu naturæ lapsæ, quia voluntas in sua integritate integra mansit, et ideo quoad intrinsecas et physicas vires non fuit imminuta, ut proleg. 4 ostensum est: ergo non deest in homine lapsa sufficiens principium physicum talis actus. Et inde probatur altera pars de sufficienti excitativo; tum quia hujusmodi est naturalis cognitio Dei, quæ ex creaturis desumi potest, ut ex Paulo, Actor. 14, et Rom. 1, supra ostendimus; tum etiam quia dictamen hoc, *Deus est diligendus super omnia*, naturale est et naturalem obligationem inducit: ergo de se etiam sufficienter movet; tum denique quia in statu innocentis hoc fuit sufficiens ad excitandum: ergo etiam nunc de se sufficit, si extrinseca impedimenta non obsint. Denique probatur ultima pars antecedentis ex ipso rerum eventu, non enim semper et in omni brevissimo tempore occurrunt graves tentationes et impedi-

menta, imo aliquando potest homo lapsus vacare naturali considerationi bonitatis Dei et beneficiorum ejus, et nihil actu sentire quod impediatur excitationem amoris ejus: ergo tunc saltem poterit voluntas pro sua libertate in talem actum prodire.

2. *Arguitur amplius.* — Augetur difficultas, quia non est minus potens homo in natura lapsa quam esset in puris naturalibus; sed in puris naturalibus posset sola libertate Deum super omnia diligere: ergo etiam nunc. Minor probatur, quia tunc haberet homo obligationem sic diligendi Deum: ergo posset, et non per auxilium gratiæ, quia in illo statu non daretur: ergo sua facultate cum concursu generali. Quia præceptum non datur nisi de actu simpliciter possibili. Item quia homo tunc veniens ad usum rationis posset honeste instituere vitam suam, alias miserimus esset sine culpa, quod repugnat suavi et sapienti providentiæ: ergo posset sibi proponere Deum ut ultimum finem, in eumque omnes actiones suas dirigere, et proponere illi placere in omnibus: nam sine hoc proposito non potest esse recta vitæ institutio: ergo totum id per vires liberi arbitrii ac rationis naturalis facere potuisset; in illis autem includitur hic amor super omnia: ergo. Confirmatur tandem, quia anima pueri decedentis in solo originali peccato potest diligere Deum auctorem naturæ super omnia, et tamen est in statu naturæ lapsæ: ergo et nunc homo potest, quia est eadem ratio: solum enim est differentia, quod in anima separata cessant concupiscentia et alia impedimenta; sed hæc differentia non pro omni tempore versatur, ut jam proposui.

3. *Predictæ parti affirmanti subscribunt quidam.* — Propter hæc et alia multi graves Theologi huic subscripsere sententiæ, affirmantes posse nunc hominem diligere Deum auctorem naturæ amore benevolentis perfectio, et super omnia. Ita tenent, ex discipulis D. Thom., Cajetan., tom. 1 opusc., tractat. 4, q. 1, qui etiam in hoc excedit, quod nihil distinguit ex parte Dei, sed absolute circa Deum, tam ut naturalem quam ut supernaturalem finem, talem amorem quoad substantiam concedit. A qua sententia non recedit Soto, l. 2 de Natur. et Grat., c. 14, ubi generaliter ait omnem actum qui per gratiam fieri potest, posse a peccatore fieri per vires naturæ quoad substantiam actus. Et sic etiam in 4, dist. 17, q. 5, ad 1, idem affirmat de contritione quoad substantiam actus cum proposito placendi Deo in omnibus. Neque ab illa sententia discrepant

Cano, relect. de Pœnit., p. 5, § *Tertio etiam*, et nonnulli alii Thomistæ quos infra referam. Hujus sententiæ fuit Henric., quodlib. 4, q. 11, circa finem, ubi expresse dicit posse hominem, non solum in statu naturæ integræ, sed etiam in statu naturæ corruptæ, diligere Deum dilectione naturali benevolentis et super omnia.

4. *Eisdem accedit Scotus.* — Scotus etiam multis in locis eandem docet sententiam. Nam in 1, d. 17, q. 1 et 2, supponit actum charitatis esse naturalem quoad substantiam, et posse fieri a sola voluntate tanquam a principio activo proximo cum generali concursu, quamvis non possit sic fieri cum quadam speciali perfectione quam habet ab habitu charitatis, de quo postea dicitur libro sequenti. Et quamvis verum sit ibi non excludere verbis expressis speciale auxilium (quomodo illum excusare voluit Vega, lib. 6 in Trident., cap. 28, et quæst. 10 de Justific.), nihilominus aperte sentit fieri a sola voluntate ut principio proximo, nam excludit omne principium proximum coagens cum voluntate, præter habitum: et plane docet illum actum esse naturalem in substantia sua, et in 2, d. 28, in resolutione quæstionis sentit præceptum illud, *Diliges Dominum Deum tuum*, posse impleri per liberum arbitrium, quamvis non sine gratia, quæ consequatur ad illam dilectionem tanquam ad proximam dispositionem, non vero tanquam principium ipsius dilectionis. Sed illo etiam loco non excludit expresse auxilium speciale. Verumtamen si titulus quæstionis et intentio ejus attente consideretur, aperte loquitur de libero arbitrio propriis tantum viribus operante. Et in 4, d. 14, q. 2, § *De secundo principali*, in simili quæstione, de dispositione ad gratiam habitualem et remissionem peccati, dicit fieri *ex naturalibus cum communi influenza*. Quod ægre exponitur de communi influenza gratiæ, quæ est per auxilium speciale; tum quia nunquam talem sensum indicavit; tum quia tunc non recte diceretur actus fieri ex naturalibus, nam potius fit ex gratuitis. Ac denique quodlib. 17, § *De tertio*, juncto § *Contra conclusionem*, dicit dilectionem naturalem, et charitativam Dei non differre specie in substantia sua, et naturalem vult fieri per vires naturales, quamvis de charitativa, ut talis est, fateatur non posse fieri sine influxu habitus. Quo sensu dicit, in principio illius quodlibet, non posse voluntatem efficere actum perfectissimum circa ultimum finem ex se, seu per solam naturam, ut in libro sequenti latius tractabimus.

5. *In eadem parte asserenda excedunt alii.* — Et in hac sequuntur Scotum Gabriel, in 3, d. 27, art. 3, dub. 2, proposit. 1, quam in 3 et 4 in sensu dicto satis declarat. Idem Aliaco, ibi; et Almain., q. 1, dub. 2, proposit. 1, et tract. 2 Moral., c. 9; et Ant. Andr. 2, d. 28, q. 1. Qui auctores excedunt, tum quia non solum admittunt naturalem Dei dilectionem super omnia fieri posse ab homine peccatore, sed etiam quia idem censent de dilectione charitatis Dei, ut est auctor gratiæ, quoad substantiam ejus; et præterea censent talem dilectionem per naturam factam, esse sufficientem dispositionem ad gratiam. Quæ omnia quam sint falsa, in libris sequentibus videbimus. Nunc solum ex his auctoribus referimus quod ad præsens punctum pertinet. Et cum illis citatur Major, in 2, dist. 1, q. 5, dub. 3, in fine; sed nihil ibi invenio, nec sententia illa consonat cum doctrina ejusdem Major, 2, d. 28, q. 1.

6. *Pro eadem faciunt Durandus et alii.* — Præterea tenent eandem sententiam Durand. in 3, d. 29, q. 2, n. 13 et sequentibus, distinguens duplicem dilectionem amicitis et super omnia erga Deum, naturalem et supernaturalem; et dicens priorem esse ex præcepto naturali, ac proinde fieri posse ab homine lapsa ex solis naturalibus juxta generalem regulam quam posuerat in 2, d. 28, q. 4; et in 1, d. 17, q. 2, ad 1 et 2, dicit charitatis habitum non esse necessarium ad substantiam actus dilectionis Dei, sed ad meritum de condigno; dixerat autem in argumento *Sed contra*, n. 4, omnem actum qui fit sine gratia et charitate esse mere naturalem, quod postea non reprobatur, sed admittit. In eadem sententia esse videtur Marsil., in 2, q. 18, art. 2, in confirmatione secundæ conclusionis, ubi de Philosophis ait potuisse ratione naturali cognoscere Deum esse super omnia diligendum, et huic cognitioni voluntatem etiam absque gratia conformare: nisi forte de sola habituali gratia loquatur, juxta ea quæ ex alio loco statim referemus. Thomas etiam de Argentina, in 3, d. 29, q. 1, a. 2, dub. ult., docet quidem dari posse dilectionem Dei naturalem amicitis super omnia, ad quam non sit necessaria charitas; nunquam tamen satis declarat an fieri possit sine auxilio gratiæ, præsertim ab homine lapsa; in hoc tamen sensu procedere videtur. Multo vero clarius et liberius id docet Adam. in 1, d. 1, q. 10, ad argum. contra 1 concl.; imo addit illam dilectionem naturalem esse ejusdem speciei cum dilectione charitatis, li-

cet non sit ita perfecta. In quo sensit cum Scoto et aliis supra citatis, et antea id docuit Altisiod. supra, c. 6.

7. *Quibus fundamentis nitatur.* — Fundamenta denique horum auctorum sunt quæ in principio tetigimus, et quæ præcedenti capite, ad probandam dilectionem naturalem, allata sunt. Nam semel admissa possibili dilectione naturali, consequi necessario putant etiam homini lapsa esse possibilem. Addi tandem potest hanc sententiam nullo modo favere errori Pelagii, si secludamus ea quæ Scotus, Gabriel, et alii addere videntur de sufficienti dispositione ad gratiam et remissionem peccati, vel de merito talis dilectionis, vel de identitate specifica hujus naturalis dilectionis et infusæ charitatis, de quibus postea dicemus. His (inquam) seclusis, longe abest hæc opinio ab errore Pelagii. Nam Concilia ipsa quæ definiunt ad diligendum Deum esse necessariam gratiam, non simpliciter loquuntur, sed cum illo addito, *Sicut oportet*, ut sæpe ex Concilio Arausicano et Tridentino notavimus, quod videntur apposuisse ut ab hac opinione Theologorum abstraherent; sentiunt ergo illam nihil habere commune cum errore Pelagii. Quod si ita est, cum videatur ratione urgenti probari, videtur probabilior judicanda. Idemque argumentum ex Bulla Pii V et Gregorii XIII sumi potest.

CAPUT XXXIII.

REFERTUR ET FUNDATUR OPINIO NEGANS POSSE HOMINEM LAPSUM DILIGERE SUPER OMNIA DEUM, UT AUCTOREM NATURÆ, SINE AUXILIO GRATIÆ.

1. *Opinio tuta negans.* — Nihilominus secura et sana sententia est, quæ negat hominem in statu naturæ lapsæ posse, absque auxilio gratiæ, diligere super omnia Deum ut auctorem naturæ, illa nimirum dilectione qua posset diligere in natura integra sine speciali auxilio. Ita docet D. Thom., dicta quæst. 109, artic. 3, et sequuntur ibi Cajetan., Conrad., Medin., Valent., et alii recentiores. Eandemque opinionem se defendere profitetur Soto in locis allegatis. Tenuit etiam Vega, quæst. 10 de Justif., 10, d. 1; latius Bellarm., lib. 6 de Grat. et lib. arb., cap. 7 et 8. Et ex antiquis, Bonav. 2, d. 3, art. 1, q. 3 ad 1; Ægid. 2, dist. 28, quæst. 1, art. 4, dub. ult. litterali in solutionibus argumentorum; et ibi Richard., art. 1, q. 1; Abulens., in c. 19 Matth.; inclinatur etiam Marsil. in 1, q. 20, art. 3, concl. 5

tota, quatenus de philosophis dicit potuisse ex auxilio gratuito Deum super omnia amare, ubi videtur auxilium illud ut necessarium postulare, licet non satis declaret.

2. *Quibus testimoniis alii utantur pro hac sententia.* — Ad confirmandam autem hanc sententiam afferuntur varia Scripturæ, et Conciliorum, et Patrum testimonia, in quibus dilectio Dei dicitur esse donum ejus, et idem quod charitas. Dicitur item dilectio esse plenitudo legis, etiam naturalis, ut constat Roman. 13; impletio autem legis naturalis est donum Dei, nec esse potest sine gratia, ut supra vidimus; ergo et dilectio est donum gratiæ Dei. Unde Augustinus, Fulgentius, Prosper, et alii Augustini sectatores damnant dicentes dilectionem Dei posse esse ex nobis, et non ex Deo, ut patet per August., de Grat. et lib. arb., c. 18; 12 de Civit., cap. 9, et lib. 21, cap. 16; 4 contra Julian., cap. 3; tract. 102 in Joan. Loquuntur autem Augustinus et alii Patres de hominibus in hoc statu naturæ lapsæ viventibus, et ideo in hoc puncto habent majorem vim hæc testimonia.

3. *Infrima sunt in præsentia.* — Sed revera hoc genus probationis est infirmum in præsentia; tum quia omnia illa testimonia reduci debent ad sensum Conciliorum Arausicani et Tridentini, in quibus additur illa particula *sicut oportet*, qua omnia illa testimonia enervantur, quia dilectio naturalis, quantumvis sit efficax et super omnia, non est sicut oportet. Et sæpe ostensum est Scripturam et Patres loqui, in prædictis locis, de dilectione Dei perfecta, et quæ sit super omnia simpliciter et in omni ordine. Unde loquuntur de actu dilectionis quo possit homo justificari, seu præparari ut justitiam consequatur, ut expresse dixit Concilium Tridentinum cum Arausicano. Item loquuntur de dilectione quæ implet totam legem Christi vel Dei, quæ non tantum includit præcepta naturalia, sed etiam supernaturalia, ad quæ dilectio naturalis non extenditur; et ideo dicebamus supra, esse secundum quid super omnia; dilectionem autem infusam esse simpliciter super omnia, quia omnia complectitur. Unde non refert quod dilectio dicatur esse plenitudo legis etiam naturalis; tum quia dilectio infusa illam etiam implet, licet non solam; tum etiam quia implet illam non solum quoad substantiam, sed etiam quoad modum fructuosum ad vitam æternam, quomodo etiam loquuntur Patres de impletione legis et bonis operibus, ut supra visum est. Adde quod Patres non tantum de amore hominis lapsi, sed